

מלחמת יום הכיפורים טעות במאי והפתעה באוקטובר

עובדות חדשות על הפתעת יום הכיפורים

תא"ל יואל בן-פורתי*

בין התעלומות המביכות בחקר ההפתעה ביום הכיפורים, מהיבט היריב, היא סוגיית מאי 1973. כידוע, היה זה "ל ערוך ונכון להתקפה יזומה של מצרים וסוריה באותו מועד וזו לא התרחשה מסיבה שלא היתה ברורה עד כה די צורכה. מה בעצם התרחש? האם הערכים כלל לא התכוונו לתקוף במאי והרמטכ"ל טעה בהעריכו שיתקפו? האם היו המהלכים הצבאיים של המצרים והסורים באפריל-מאי 1973 חלק מתכנית-על הונאתית, אשר נועדה במתכוון להרדים את עירנותנו ע"י יצירת מצבי "סף מלחמה" שלוש פעמים (סוף 1971, סוף 1972, מאי 1973) ולבסוף לא תקפו אלא באוקטובר? האם היה המהלך הצבאי של מאי בבחינת מהלך סרק אשר מטרתו מדינית? כלומר, ליצור אווירה של נחישות והכנות למלחמה על מנת להשיג אפקט לחץ משכנע על המעצמות לקראת פסגת ברז'נייב ניקסון, שעמדה להתכנס בוואשינגטון ביוני אותה שנה. האם אכן התכוונו המצרים לתקוף במאי ונרתעו ברגע האחרון לאחר שגילו את פעילות צה"ל, והבינו, שכוונתם התגלתה ואבדה ההפתעה? כל אחת מהאפשרויות שמניתי מקובלת אצל אנשים שונים אשר מעורים במאורעות הימים ההם. משיחות עם מספר אלופים (מיל') אשר מילאו תפקידים מרכזיים ב-1973, סבורים רבים שאכן הערכים נרתעו בגלל כוונות "כחול-לבן" אשר ננקטה בצה"ל באפריל 1973.

הסבר זה שהוא בין הנפוצים אצל בני סמכא הוא אך טבעי והגיוני. הנה צה"ל ידע והעריך שמתכוונים לתקוף, ועשה מהלך נגד מבצעי (שגם עלה ממון רב) שהשיג אפקט מרתיע. אני מבקש להעלות אפשרות נוספת, אשר לדעתי, היא הסבירה יותר ונתמכת במסמכים (היא לא קונצפציה, שמצאה לה תימוכין בארכיון אלא להיפך, החומר הארכיוני הוליד את הקונצפציה...). במאי התכוונו המצרים והסורים לתקוף, וברגע האחרון ממש, עצרו את המהלך בגלל התערבות סובייטית אשר מלחמה במועד זה נגדה אינטרס סובייטי חיוני, וסיכנה אותו.

* מאמר זה נכתב על בסיס עבודת מחקר פנימית, אשר נעשתה יחד עם סרן (מיל') ד"ר א' לויטה, ופורסמה באמ"ן בפברואר 1985. האחריות לכתוב היא על המחבר בלבד.

"כחול-לבן" הוא כינוי שניתן לתכנית המטה הכללי, אשר גובשה בחודשים אפריל-מאי 1973 ונועדה לתת מענה להתקפה מצרית-סורית במאי 1973. במסגרת תכנית זו נעשו מספר פעולות מזוירות בתחום היערכות הכוחות, השלמת מלאי, פעולות הנדסיות וזירו הרכשה. על התכנית הוצא סכום של 60 מיליון לירות (שווה ערך ל-35 מיליון דולר כיום), אשר כמנחי תקציב הביטחון של השנים ההן, היו "כסף גדול". ואכן נמתחה ביקורת על הרמטכ"ל ע"י שרים, ושר האוצר במיוחד, על הוצאה כספית זו שהתבררה כמיותרת משחלף מאי, ולא הייתה מלחמה.

"כחול-לבן" הייתה תוצאה של הערכת מצב של הרמטכ"ל על סמך סוגי מידע מסוימים אשר הגיעו אליו גולמיים ישירות, שמהם הבין דרו, שאכן החליטו הסורים והמצרים לתקוף במאי 1973. הערכה זו נתמכה גם ע"י שר הביטחון וע"י כמה מחברי המטה הכללי. לעומת הערכה זו של הרמטכ"ל, עמדה הערכת אמ"ן וזה לזו אשר הייתה אחר-כך בספטמבר 1973, ובתמציתה ניתן לבטא אותה כך: המצרים לא יתקפו, כי אינם יכולים; ומאחר שאינם יכולים, אינם רוצים. סוריה לא תעז לתקוף ללא מצרים והא כהא תליא, והסבירות היא נמוכה מנמוכה. אמ"ן פירש את המהלכים הצבאיים של סוריה ומצרים במאי 1973 כמיועדים ליצור אווירה של מלחמה במגמה להשפיע על פסגת המעצמות ביוני 1973.

חלפו מאי, יוני, יולי, אוגוסט וספטמבר, והערכת אמ"ן, בניגוד להערכת הרמטכ"ל, נמצאה נכונה. לעובדה זאת הייתה השפעה קטלנית וטראגית על אירועי ספטמבר-אוקטובר 1973. הערכה בדבר כוונות אויב לתקוף ידועה בהיסטוריה הצבאית בכלל, ובהיסטוריה של הביון בפרט, כמצבי אי-ודאות מן הקשים ביותר. מהיבט זה נטל על עצמו הרמטכ"ל במאי מידה רבה של העזה אינטלקטואלית. זו לוותה במעשים הכרוכים ב"כזבוז" משאבים יקרים וערערה את שגרת העבודה של צה"ל. והנה נמצא שהרמטכ"ל טעה ואמ"ן צדק. מדרך הטבע אירוע כזה לא חולף ללא פגיעה ביוקרתו של הרמטכ"ל. כתוצאה מכך, כאשר החלו להתגלגל האירועים של סוף ספטמבר — ראשית אוקטובר 1973 היה הרמטכ"ל בעמדה נחותה מראש ביחס להערכת אמ"ן, אשר חזרה ללא שינוי על גרסת ההערכה של מאי. כי הרי מדובר בתחום המומחיות של המודיעין וכאשר הוא צדק במאי הייתה לו נקודת יתרון פסיכולוגית.

יוקרתו של אמ"ן מתוקף "צדקתו" במאי נגד דיעותיהם של רבים וחשובים הרקיעה שחקים. רבים הניחו, שאם צדק במאי והנה לא הייתה מלחמה עד ספטמבר, הוא צודק גם עתה. על כן החולקים על הערכת אמ"ן בסוף ספטמבר 1973 לא חשו קרקע יציבה תחת רגליהם ולא הקשו מספיק קושיות לאמ"ן. אמ"ן, אשר העריכו כתי ביחס למאי נמצאה נכונה בדיעבד, לא השקיע מאמץ בין מאי לספטמבר לברר את סיבת צדקתו. כלומר, האם לא התרחשה המלחמה במאי משום שהמצרים לא רצו, כי לא יכלו, או מסיבה אחרת. התוצאה הייתה שאמ"ן צדק בהערכתו אף כי מהסיבה הלא נכונה, ועובדה זו הייתה שורש פורה ראש ולענה.

להבנת התמונה יש להביא את אירוע "כחול-לבן" כפי שהצטייר בעיני הפיקוד העליון. מטעמים שלא יעניינו את הקורא בחרתי לצטט מספרו של ברטוב "דרו — 40 שנה ועוד 20 יום" קטעים, המתארים היטב את אירועי "כחול-לבן".

נשבותזכור, כי אורל-10 באפריל בתעזה הפשיטה הגדולה לכיירות. את הכותרות ואת דמיונו של הציבור לכד מצע זה, שעורר השתאות בעולם כולו. אך על-אף שהרמטכ"ל ליווה אישית את ההכנות ואת המבצע כולו, כמסופר למעלה, כבר הייתה דעתו נתונה לידיעות החוזרות בדבר הכנות מצריות לחידוש הלחימה בעתיד הקרוב. סאדאת מבקר בלוב ומכריז על "שלב העימות הכולל". קדאפי מבקר אצל בומדיין באלג'יריה. טייסת של 16 מטוסי "הנטר" עיראקיים — על טייסה — מגיעה ב-7 באפריל למצרים. בעקבות הרכבת האווירית, מועברים ב-10 באפריל למצרים 16 מטוסי המיראז', שמכרו הצרפתים ללוב.

ממקורות כמוסים מגיעות לפתע ידיעות מסוימות מאד, שאינן זוכות לפרסום אף שהן דומות להפליא לכתבה ב"סנדי טיימס" מן ה-8 באפריל: סאדאת החליט לפתוח במלחמה ב-15 במאי. התוכנית — חמש דיוויזיות חי"ר תחצינה את התעלה. הליקופטרים ינחיתו אנשי קומאנדו בעומק סיני ויתקפו את שארם א-שייח'. בעקבות דיוויזיות החי"ר יבואו עוצבות הטנקים. זוהי, בעיקרה, התוכנית שתבוצע בצהרי יום-הכיפורים.

אותו יום — כאשר הכל עדיין נתונים לרישומה של ההצלחה

בכיירות — מתחילה ה"ספירה". אנו עומדים שלושה ימים לפני ערב פסח. החל במחצית אפריל תעסיק האפשרות הזאת — מלחמה שתפתח בה מצרים בהפתעה — את צה"ל ואת ממשלת ישראל. במהלכה יהיו מעלות ומורדות, יהיו דיונים, תכנונים מבצעיים, יינקטו פעולות שונות לחיזוק כושר הלחימה של צה"ל, ובהדרגה תגבר ותנצח הדעה, שהייתה זו אזעקת שוא. במחצית אוגוסט, שבעה שבועות לפני פרוץ מלחמת יום הכיפורים, תבוטל סופית, ורישמית, כוונתו זו לקראת מלחמה מצרית יזומה — שכינוי הצופן שלה "כחול-לבן".* — — —

שאלה של סבירות

האם מהלך מלחמתי מצד סאדאת בקיץ '73 אפשרי, ושמא אין זה אלא איום באקדח בלתי טעון? חרף המידע המודיעיני המפורט — הכולל את קוויה העיקריים של תכנית המלחמה המצרית: סדר הכוחות הצולחים, יעדיהם ולוח הזמנים של שני שלבי המתקפה — מתעוררת למן הרגע הראשון שאלת סבירותה של מלחמה יזומה על-ידי מצרים.

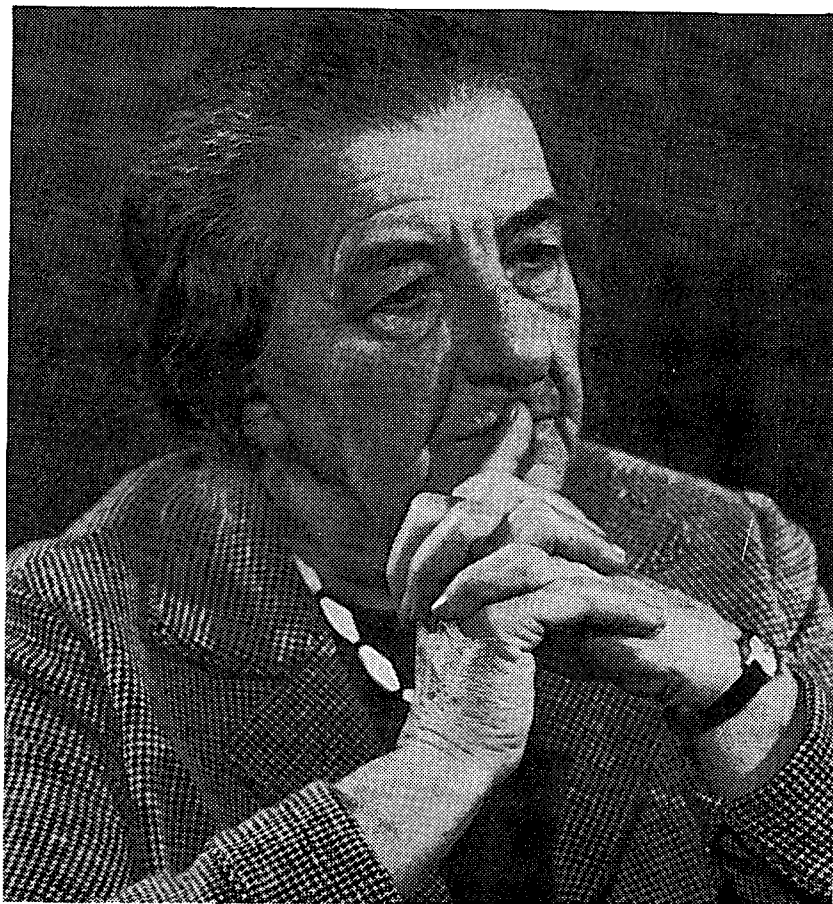
בשאלה זו יתחבטו הרבה בשכר-עות הארוכים, ממחצית אפריל ואילך, אבל שלוש הן הנפשות הממלאות את מרכז הבמה: ראש אמ"ן, הרמטכ"ל ושר הביטחון. סדר הדברים הוא, שכל המידע המודיעיני הגולמי זורם באפיקים שונים לכיוון אחד — ועל סינונו הסופי והפיכתו לסיכומים מרוכזים, הכוללים גם את המידע עצמו וגם את הערכת מהימנותו, משמעותו וחשיבותו, מופקדים ראש אמ"ן וחבר עוזריו הבכירים, איש בתחומו**.

כמו בנובמבר 1972, מעריך זעירא גם עכשיו שכל הנתונים המודיעיניים החדשים אין בהם כדי להביאו לשינוי ההערכה הבסיסית — אין להעלות על הדעת, שהמצרים אכן

* חנוך ברטוב, דרו — 48 שנה ועוד 20 יום, כרך

א' עמ' 240.

** שם, עמ' 241.

גולדה מאיר

טפשים במידה המתגלית מתכניות המלחמה שלהם. חאפז איסמעיל עומד להיפגש, ב־19 במאי, עם קיסינג'ר. ברז'נייב עומד לבקר ביוני באמריקה. יציאה למלחמה רבתי עכשיו פירושה תבוסה צבאית גדולה, ואין כל סיבה לשער, שסאדאת שינה את הערכתו שלו עצמו, שאינו מסוגל לפתוח במלחמה כזאת. מכאן מתבקשת המסקנה: אין סאדאת מבקש אלא ליצור אווירה של איום, כדי להבטיח לערבים עמדת מיקוח נוחה יותר לקראת אותם מפגשים מדיניים שיתקיימו במאי וביוני. * — — —

לא בשביל לחלק לכם הגדה של פסח

שלושה ימים לאחר מכן, בערב פסח, מכנס הרמטכ"ל את פורום המטה הכללי ופותח בהערה, כי דיון פתאומי זה נועד "לאו דווקא בשביל לחלק לכם את ההגדה של פסח". זעירא שב ומבסס הערכתו, שלא חל כל שינוי ממשי בעוצמתה של מצרים לעומת שלהי 1972, ואותם מיראזיים לוביים והאנטרים עיראקיים שקיבלה מצרים אין בהם כדי ליצור מאזן כוחות אווירי חדש. הסבירות למלחמה מועטת, אפילו מועטת מאד — אבל היא קיימת. אם מתכוונת מצרים ליצור בעולם הרגשה, שיתכנו מעשי ייאוש ערב הפסגה בושינטון, אסור שיתקבל הרושם שנבהלים, נכנסים לכוונניות, מבקשים מכל העולם לפנות למצרים שלא תעשה מלחמה. תגובת יתר ישראלית תסייע ליצירת אווירת מלחמה, וזו תנוצל על-ידי כל מי שמבקש להפעיל לחצים. ** — — —

דברים רבים הנאמרים ונעשים לקראת המלחמה הצפויה מקבלים — בראיה לאחור, מעמדת התצפית שלנו היום, אחרי יום הכיפורים — ממד של טראגדיה אישית ולאומית. החל בחג פסח ובשבור עות הבאים, לא "ישנה" ההנהגה הצבאית והמדינית וחרף ההבדלים

* שם, עמ' 242.

** שם, עמ' 243.

*** שם, עמ' 245.

2. פשיטות בעזרת מסוקים לעומק סיני.

3. חידוש מלחמת ההתשה, בהפגזות ארטילריות.

כולן נראו בסבירות נמוכה כדי חמישים אחוזים, או אף פחות מכך, כדי עשרים אחוזים — נראו שתי האפשרויות האחרונות. ואילו צליחה נרחבת הוגדה כסבירה פחות. האפשרויות שתיים ושלוש נראות בלתי סבירות משום שמצד אחד ספק אם תשגנה את המטרה המדינית — לחץ על ניקסון וברז'נייב — ומצד שני תזמנה תגובה ישראלית מאסיבית. **** — — — גם הערכתו הבסיסית של שר הבטחון באותם ימי אפריל היא, שפני הערבים למלחמה, ובוודאי שאינם הולכים בכיוון הפוך — לקראת שלום. שוב אינו כטוח, שכותו של צה"ל מרתיע אותם, ואפשר שהיפוכו של דבר — באין מוצא מדיני, יפתחו באש, ואם לא

בהערכת מידת "הסבירות", הינחה הרמטכ"ל את המטה הכללי לפעול כאילו המלחמה היא ודאית. *** — — —

במחצית מאי שב ראש אמ"ן ומסכם את הערכת המודיעין. ברמה המדינית איסטרטגית הבין-ערבית נראים סימנים, כגון העברת המטוסים מעיראק ומלוב למצרים, וכך ישנה הערכה על תכנית המלחמה המצרית — אך עדיין אין לכך כל סימוכין בשטח אף שמתייחסים לדבר כבובד ראש ומחפשים את הסימנים הקטנים ביותר להכנות ריאליות — סבירותה של מלחמה כוללת, חציית התעלה על-ידי הצבא המצרי — מוגדרת כ"נמוכה ביותר".

מוצעת הבחנה בין שלוש אפשרויות לחידוש האש, במידה גוברת של סבירות:

1. צליחה גדולה, המחייבת הכנות ממושכות מאד.

יהיו להם השגים צבאיים — הריהם מקווים לתוצאות מדיניות. ואכן באותם ימים אין הערכת הרמטכ"ל וה"קאבינט" נשענת על הנחה, שסבירותה של המלחמה נמוכה מאוד, כי אם על הערכה מפוכחת של משמעות הקיפאון המדיני: התביעה הערבית העיקשת לנסיגת ישראל לקווי ה-5 ביוני, בלי כל פשרה טריטוריאלית, בני-גוד גמור לעמדת ישראל, היא המונחת ביסוד הקיפאון. הגיונו הפנימי של מצב מדיני זה הופך את הסיכוי להתחדשות האש ל"סביר". ואכן, גם ראש הממשלה וגם השרים דיין וגלילי מתייחסים כמלוא הרצינות לאפשרות הזאת. ההנחה, שפריצת המלחמה היא אפשרית — מחייבת כוונות גבוהה של צה"ל, יכולת להלום חזרה והשגת "הכרעה משמעותית" בהתמודדות הצבאית.

ואכן, כבר ב-19 באפריל, בדיון הערכת מצב, קובע הרמטכ"ל, כי בלי כל קשר להערכות הישראליות על מידת סבירותה של הפתיחה באש, יש להתכונן לחמורה בשלש האפשרויות — לכך שתיפתח בר-זמנית, או בדירוג קל, מלחמה כוללת מצד מצרים וסוריה — נסיון של צליחה בתעלה ותקיפה ברמת הגולן. זו האפשרות שלק-ראתה ייעשו בצה"ל כל ההכנות.*

המצעד הצבאי מחייב ריכוז מספר ניכר של אנשי צבא וכן שריון וציוד צבאי אחר בסביבות ירושלים ועלול לשבש את ההיערכות לשלב הפתיחה של המלחמה אם תבוא. "יש מצעד", קובע דרו. "על המצעד לא נוותר". תהיה כוונות גבוהה מן הרגיל — את מערך השריון בסיני יתגברו עד ל-300 טנקים, ואת מערך השריון בצפון ל-200. תהיה שורה שלימה של פעולות נוספות — עוצבת שריון תרד לאימונים בסיני, יכינו ציוד לצליחה, אבל לא יגויסו מילואים.**

יחסי המעצמות

מאחר שהמאמר הזה מתבסס על הנחה שהתערבות ברה"מ גרמה לעצירת מהלך

המלחמה במאי זמן קצר לפני מועד הפתיחה, יש צורך לסקור את יחסי המעצמות, ועניין המזה"ת בתוך זה, בשנה שקדמה למלחמה.

לאחר חצי יובל שנים של מלחמה קרה, בתוך זה 15 שנות גישושים ולאחר שלוש שנים של מו"מ אינטנסיבי בהל-סינקי, הגיעו ארה"ב וברה"מ לפריצת דרך משמעותית ביחסים הבין-גושיים, כאשר במאי 1972 נחתמו במוסקוה ע"י ניקסון וברז'נייב שורה של הסכמים, שהחשוב בהם — הסכם להגבלת החימוש הגרעיני הידוע בקיצור SALT. זה היה אירוע רב חשיבות, אשר סימל את ראשיתה של תקופה חדשה, שכתנתה ההפשרה — הדטאנט. הסכם זה ספק אם היה מתאפשר אילולא הגיעו שתי המעצמות לדרגת היוקקות הדרית גבוהה מאוד, וזאת מעבר לסיבות הקבועות של מיתון החיכוך כדי למנוע עימות גרעיני גלובאלי. הענקים המתגוששים הגיעו ל"לפיתת גרון" ועתה נזקקו באופן דחוף להרפיה. ברה"מ השיגה נקודת מנוף באיסטרטגיה של "המלחמות בידי שליח" בהביאה את ארה"ב להתשה רבתי חברתית, פוליטית וכלכלית, במל-חמת הדמים תרתי משמע בוויטנאם. ואילו ארה"ב השיגה נקודת יתרון חשובה, ע"י תמרון האיגוף המזהיר של המדינאות האמריקנית בדמות היחסים עם סין העמ-מית. המהלך הסיני עורר את חרדתם העמוקה של שליטי ברה"מ בעצם התרחשותו, ובעיקר באיום הפוטנציאלי שבו — חשש שהסינים יסתיעו בטכנולוגיה וחימוש אמריקניים, ויביאו לערעור מוחלט של המאזן העולמי.

בהסכמי מוסקוה השיגה ארה"ב את רוב מטרותיה: הסדר בעיית ברלין, צמצום החימוש הגרעיני והעיקר כרטיס פתוח להשלמה מוצלחת של השיחות על ההסדר בוויטנאם והיחלצות מהמלחמה.

לעומת זאת, ברה"מ נשארה עם הדיל-מה הסינית, והייתה זקוקה לחסדי אמריקה להחזיק את היחסים במישור ההידברות לבל יגלשו לעבר מדיניות אקטיווית, שתביא לחיזוק המשמעותי של סין. יחד עם זה פירשו כנראה הסובייטים את הסכמי מוסקוה כדרגת ויתור גדולה יותר מצדם והליכה לקראת ארה"ב, ועל כן ציפו לתמורה מתאימה בתחום הכלכלי-מסחרי.

לקראת פסגת יוני 1973

עד היום רבים מטילים ספק בכנותה של ברה"מ ובכוונותה לקיים את הסכם SALT כרוחו וכלשונו. דבר אחד מוסכם שרוסיה הסובייטית, אשר הייתה מוכנה לפסק זמן

כמאבק הבין-גושי, שאפה לתקופת התאור-ששות כלכלית, דבר שנעשה צורך חיוני יותר ויותר של החברה הסובייטית. הפניית עיקר המאמץ של המשק הלאומי לחימוש ולסיוע למדינות העולם השלישי (צבאי ברובו ותעשייתי במיעוטו) בצד חוסר היעילות המשוע של המשק הסובייטי, איימו להנציח את הפיגור בכלכלת הצריכה האזרחית כאשר הפער ברמת חיי אזרחיה ביחס למערב הולך ומתרחב.

לסובייטים היו ציפיות להיחלץ מהמ-צוקה גם בעזרת משאבי כסף וטכנולוגיה אמריקניים. הם ביקשו לחדש את מעמד "האומה המועדפת ביותר" בסחרה עם ארה"ב, מעמד לו זכו בעת מלחמת העולם השנייה ואתו אבדו בראשית שנות המלחמה הקרה. הם ציפו לזכות באשראי ל-25 שנה ברכית של שני אחוזים לשנה, דהיינו מתנה ראויה להתכבד. ואכן בעת פסגת ואשינגטון ביוני 1973 נקב ברז'נייב בסכום של 20 מיליארד דולר סחורות שאותן התכוונו הסובייטים לרכוש בארה"ב. בנוסף ציפו הסובייטים שי-חררו להם טכנולוגיה מתקדמת בתחום המיקרואלקטרוניקה והמחשבים. הם ביקשו לרכוש ציוד מכני כבד למפעלי בינוי וסלילה; שחברת "פורד" תקים מפעל לייצור מכונות; שותפות יזמים אמריקנים בפיתוח שדות הגז בסיביר ועוד כהנה וכהנה. זאת לחיי שעה, לחיי עולם בקשו ככל מחיר למנוע התקרבות נוספת בין סין לארה"ב. על רקע זה התברר לסוב-ייטים אי שם באביב 1973, שלקוחותיהם — הסורים והמצרים — מתכוונים לפתוח במלחמה במאי, חודש לפני הפסגה.

סאדאת, אשר נואש מהשגת הסדר מדיני באמצעות המעצמות, ראה בדטאנט סכנה ממשית: הוא יוריד את הסכסוך לדרגת הסעיפים הנמוכים בסדר היום הבין-לאומי. על כן הוא ראה בפסגת ואשינגטון את העיתוי המוצלח ביותר לתסריט האסטרטגי שלו. מלחמה במאי בעלת מטרות צבאיות מוגבלות תהיה התפאורה ההולמת ביותר לפסגה. כאשר זו תתכנס זמן קצר לאחר הפסקת הלחימה יצטרכו המעצמות בליח ברירה לטפל בבעיה בקדימות ראשונה ויוכרחו לגלגל פתרון מדיני.

מלחמה במאי הייתה, כנראה, רעיון בלתי נסבל בעיני הסובייטים. שום דבר טוב לא יכול היה לצמוח להם ממנה. הייתה להם הברירה לבחור בין אסון לקטסטרופה... אם תסתיים המלחמה במפלה ערבית נוסח ששת הימים, יכול הדבר להמיט שואה על מעמדם במזה"ת וגם להביא את ברז'נייב ביוני לארה"ב אם

* שם, עמ' 247.
** שם, עמ' 248.

לא קצוץ כנפיים לפחות מרוט נוצות. לעומת זאת, מלחמה ערבית מוצלחת במאי, שבה נפגעים אינטרס אמריקני ובעל-ברית של ארה"ב, גם זה גובל באסון אם לא למעלה מזה. לבוא ביוני לווא-שינגטון עם סל דרישות וקניית נכבד (סין, אשראי, טכנולוגיה, הסכמי סחר) אחרי מלחמה ערבית מוצלחת לא מתיישב עם השכל הישר.

דוברינין וגרומיקו היו מעורים היטב בנעשה בארה"ב (שניהם היו אדריכלי המדיניות הבינ-גושית מזה 20 שנה). יש להניח, שהם הבינו, שאם תהיה מלחמה ערבית מוצלחת במאי לא תהיה פסגה כלל ביוני; ואם כן תהיה, "תכלית" לא תהיה. לא הסכמים כלכליים טכנולוגיים ולא התחשבות אמריקנית "בטראומה הסינית" של הסובייטים.

מה עוד ומלחמה במזה"ת, שברה"מ לא מנעה, לא מתיישבת כלל עם רוח הדטאנט שנה בדיוק אחרי חתימת הסכמי מוסקווה, היא רק תיצק שמן על מדורת הספקנים בארה"ב מקרב השמרנים והנציים אשר מעולם לא התלהבו מ-SALT, והמשיכו להטיל ספקות במניעי הסובייטים ובכנותם. על כן מלחמה לפני הפסגה לא רק שלא תועיל לברה"מ אדרבא היא תסכן אינטרס סובייטי חיוני ואנוכי ממדרגה עליונה. כך, יש לשער, הייתה הערכת המצב של הסובייטים; ועל כן חזקה עליהם שעשו הכל אשר לאל ידם שמלחמה זו לא תתרחש חודש לפני הפסגה.

האם יש בכוחה של מעצמה מסוגה של ברה"מ למנוע מלקוחותיה לצאת למלחמה כאשר זו מתנגשת באינטרס שלה עצמה? אני משאיר זאת לדמיון הקורא. גם אם בימים ההם הייתה השפעתה על מצרים של סאדאת מוגבלת יחסית, לא כך על אסד של סוריה. והלא אלה בעניין המלחמה היו כרוכים יחד ודי היה לכופף ידו של האחד שגם השני ילך בתלם. יש להניח, שסוריה ומצרים לא יכלו לעמוד בפני הלחץ וההפצרות, שלא "לקלקל" לבעל הבית. הם יכלו להתנחם שמא תשיג הפסגה תזוזה כלשהי; ומכל מקום יהיה קשה לסובייטים לדחות אותם בקש אם וכאשר לא יקדמו עניינם בוועידת הפסגה. סאדאת ואסד היו נבונים די צורכם לא להמרות פיה של מעצמה, אשר מניעה את כל גלגלי המלחמה ומחזיקה באבק השריפה.

מה שקסיניגר מכנה "הדיבוק הסיני" תפס מקום מרכזי בשיחות ברז'נייב — ניקסון. ברז'נייב דיבר על הסינים בסגנון עוזן ומעליב, על האופי הבוגדני של מאו ועל חוסר שפיותו, ולא הסתפק ב"בטלנות

של בית מדרש" אלא אף ניסה לגייס את ניקסון לעסקה.

הוא הציע הליך סודי של חילופי השקפות על סין. תוך עשר שנים, אמר, תגיע יכולתה הגרעינית של סין לזו של ברה"מ ב-1973. לסובייטים אין התנגדות ליחסים בין ארה"ב לסין, "אך הסכם צבאי זה כבר עניין אחר". "עמי העולם יאבדו את האמון בנו". לברה"מ אין כוונה לתקוף את סין, אך הסכם צבאי בין סין לארה"ב יכול רק לסבך את העניין.

אחרי דברים "חגיגיים" אלה לניקסון שוחח גרומיקו שנית עם קסיניגר "דברי חולין" כדי לוודא, שאכן המסר של מנהיגו הובן היטב, ואמר: "כל הסכם צבאי בין ארה"ב לסין יוביל למלחמה".*

המזרח התיכון בשתי ועידות הפסגה

— מוסקווה 1972 וואשינגטון 1973 ארה"ב הייתה עקבית במדיניותה שלא לראות בסובייטים צד להסדר במזה"ת מתוך גישה עיקשת — ונכונה, מבחינתה — שאין להשלים עם השגי הסובייטים באזור וכי שום עמדה לא אבודה — לא מצרים, לא עיראק ואף לא סוריה.

ארה"ב העריכה מאז מלחמת ששת הימים וכישלון מלחמת ההתשה, והערכה זו גברה בעקבות הדטאנט, שקלפיה טובים יותר. עתה ניתן היה להניח, שברה"מ תנהג ריסון עצמי במדיניותה הגלובאלית. על כן סברו, שניתן יהיה לבלום אפשרות מלחמה. האמריקנים, אשר יצרו ערוץ הידברות חשאי עם סאדאת כבר ב-1971, התכוונו והתכוונו לפתוח אחרי הבחירות לכנסת באוקטובר 1973 ביזמה מדינית רבתי כדי לקדם הסדר עם מצרים לפחות. זו הייתה, כנראה, אמביציה של קסיניגר, עטור ההצלחה בשלושה פרויקטים גדולים: סין, וייטנאם והדטאנט — להשיג הבקעה מדינית גם באזורנו.

הסובייטים נקלעו למצב מסובך של אינטרסים סותרים. איך לקצור את פירות הדטאנט בתחומים החיוניים להם (סין, אשראי וטכנולוגיה) וגם לספק את רצונות הערבים. לאחר כישלון ההתשה, שנתמכה בגייסות סובייטיות (טק"א ומטוסים) ולאחר גירוש הסובייטים ב-1972 ממצ"רים התחוור לרוסים שבהעדר הסדר מדיני, אשר יספק את הערבים, לא יוכלו לאורך ימים למנוע מבעדם לצאת למלחמה מבלי להסתכן באבדן מעמדם ובאפשרות

"עריקה" של בני חסותם כולם, ומצרים במיוחד. יש לציין, שמעולם גם לא נתנו אמון רב ביכולתם של הערבים להשיג הישגים בשדה הקרב וגם האפשרות של כישלון במלחמה הדריכה מנוחתם.

בשתי ועידות הפסגה — במוסקווה ובוואשינגטון — ובשתי פגישות ההכנה שקדמו להן העלו הסובייטים את עניין דחיפות פתרון הסכסוך וכמובן הציגו את העמדות הערביות של נסיגה מלאה תמורת אי לוחמה. ארה"ב דחתה עמדות אלה על הסף כיוון שלא הייתה מעוניינת כלל בפטרונות סובייטית על ההסדר. בתארו את שיחות ההכנה לפסגה, שהיו במוס-קווה במאי 1973, כותב קסיניגר: "ברז'נייב ניב עורר את סכנת המלחמה, ורמז על הקושי ההולך וגובר לבלום את בעלי בריתו הערבים". הוא ציטט את ברז'נייב: "אתם, האמריקנים, כוננים על מצב עניינים, שעלול לא להתמיד. אי אפשר, שלא לנקוט במספר צעדים. אחרת, אני והנשיא ניקסון עלולים למצוא עצמנו במצב בלתי נסבל, אחרי הכל שום דבר בעולם לא נצחי, כך גם היתרון הצבאי ממנו נהנית ישראל איננו נצחי". כאשר ראו הסובייטים שיש שאין סיכוי להזיז את האמריקנים לפתרון משותף לסכסוך גם לא העלו את הנושא בסדר היום של פסגת ואשינגטון. יתרה מזו, גרומיקו לחץ לא להכליל בהודעה המשותפת המסכמת סעיף על המזה"ת מתוך חשש לתגובה נועמת מצד הערבים, אשר כבר אחר פסגת מוסקווה טענו, ש"מכרו" אותם. גרומיקו אף פירש את גירוש הסובייטים כתגמול של סאדאת על בגידה זו.

וכאן עלינו לתאר אירוע דרמטי חסר תקדים אשר התרחש בפסגה של 1973, בשלבה הסופי, שהתקיים בביתו של ניקסון בסאן קלמנטה. אירוע זה שופך אור על מה שהתרחש מאחורי הקלעים ועל "כאבי הבטן" הערביים של ברז'נייב. הוא ידע היטב על מצב הנחישות וההכנות של סוריה ומצרים לצאת למלחמה עוד במאי 1973. והנה בקושי הצליח לעצור בעדן, וכנראה גם הבטיח הבטחות שונות ובלבד שיתאפקו. והנה הפסגה הסתיימה, והוא לא גילה שמץ מצפונות לבו לאמריקנים על העלול להתרחש בקרוב במזה"ת. ואם תהיה מלחמה, אזי תאבד שארית אמינותם של הסובייטים, אשר לא שיתפו את האמריקנים בסוד הגדול.

לאחר הסיום הפורמלי של השיחות בארוחת ערב באווירה משפחתית בבית

* H. Kissinger, Years of Upheaval, p. 295.

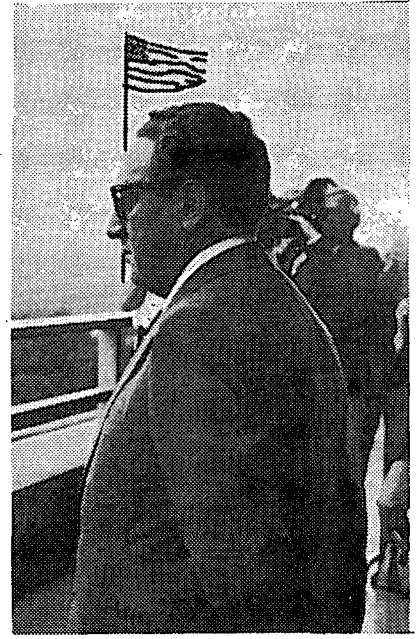
** ibid, p. 296.

האלוף אלי זעירא — הטעות של אמ"ן היתה דוקא במאי

ריצ'רד ניקסון, הנשיא — ברה"מ וארה"ב הגיעו ב-1972 להזדקקות הדדית גבוהה

הנרי קיסינג'ר, מזכיר המדינה

תיו, שלא הייתה לו כל כוונה לתקוף במאי אלא שמהלכיו אז היו חלק מתכנית ההונאה. שאזלי, אשר ספרו מתאפיין בדיוקים וגישה עניינית, מדלג על תקופת מאי. בספרו כלולים פרקי יומן ולמרכבה הפלא ימי אפריל — מאי 1973 לא נזכרים כלל.

ברור שאין מנהיג מצרי, בין אם הוא איש צבא או איש מדינה, יכול להודות בפומבי כי חופש הפעולה המצרי היה מוגבל וכפוף לרצונותיה של מעצמה. כל מדינה, ועל אחת כמה מצרים, שתמיד גילתה רגישות לעניין ריבונותה, לא תודה במעשה או מחדל, המטיל דופי בריבונותה. אך לשקר אין כידוע רגליים. בעבודת מחקר על "מלחמת יום הכיפורים בעיני הערבים" של שמואל ברי** מצוי כנראה המפתח. "באחת הסתירות הנדירות בגר-טות שונות של סאדאת סיפר הנשיא המצרי לעיתונאי מוסא צברי** כי התכוון לפתוח במלחמה במאי אך ועידת הפסגה האמריקנית — סובייטית יצרה תנאים מדיניים בלתי הולמים", סוף ציטוט. סתם ולא פירש. מה זה תנאים מדיניים "בלתי הולמים", הרי העיתוי של מאי הלם היטב את התסריט האסטרטגי של סאדאת. כאן, לדעתי, טמון ההסבר, זה לא "הלם" את

* ibid, p. 297.

** ש" בר, עבודה לתואר מוסמך באוניברסיטת ת"א.
*** צברי מוסא, מסמכי מלחמת אוקטובר, עמ' 24.

כסרח עורף לוועידה לאחר תום הדיבורים והטקסים? אפשר רק לשער השערות. האם באמת האמין, שאיום זה יזיז את האמריקנים? יתכן שראה בדבריו חלק מהאליבי שהחל לבנות עוד בשיחותיו עם קיסינג'ר חודש קודם במוסקוה, שמטרתו הייתה שכאשר תפרוץ מלחמה, יוכל לומר לאמריקנים: אמרנו לכם...

כך גם אפשר להבין את הפינוי של משפחות הסובייטים מסוריה ומצרים בארבע באוקטובר, אשר הסובייטים לא "השתגעו" להסתירו ועוד אי אלה דברים, שלא ניתן לכתוב עליהם. יתכן שזה היה מאמץ להציל את הדטאנט, או את שאר-יותיו, בבחינת אליבי כלפי האמריקנים, אשר צפוי היה, וכך הווה, שלא יקבלו את מלחמת יוה"כ כמתיישבת עם הדטאנט לא ברוחו ולא בלשונו.

בנתחו את הפתעת יוה"כ, קיסינג'ר אומר בגילוי לב ראוי להערכה, שאכן הם לא ירדו לסוף דעתם של הסובייטים בשרשרת הארוכה של רמיזות עבות, שאם לא תהיה תזוזה בקיפאון, לא יוכלו לעצור את הערבים.

מה אומרים המצרים על מאי 1973?

בשלושה ספרים: זיכרונות סאדאת, ספרו של הייכל וספרו של הרמטכ"ל שאזלי אין תימוכין לחיזה המועלית כאן. סאדאת, אשר מעולם לא חשדתי בו כי נשוי נישור-אים קתוליים עם האמת, אומר בזיכרונות-

ניקסון נפרד ברוז'נייב מעל מארחו, וניק-סון עלה על יצועו. בשעה עשר בלילה צלצל הטלפון בחדרו של קיסינג'ר, ונאמר לו, שכרוז'נייב מבקש פגישה דחופה עם הנשיא ניקסון. האמריקנים נדהמו מה-בקשה, שאין לה תקדים לא בפרוטוקול ולא בנוהג המפגשים מסוג זה. הם נעתרו כמובן לפגישה מאולתרת של אחר סיום הכל. ברבע לאחת-עשרה בא ברוז'נייב לביתו של ניקסון (לאחר שניעור משנתו), ופתח במונולוג על המזה"ת, וכדברי קיסינג'ר "הציע את ההצעה החשובה ביותר אשר בכל הביקור"*. לאמור: על ארה"ב וברה"מ להגיע להסכמה בדבר הסדר במזה"ת המבוסס על נסיגה מגבר-לות 1967 תמורת סיום מצב הלוחמה, אך לא שלום. להסדר תהיה ערובה של המעצמות. הוא הציע זאת כעסקה סודית ורק האנשים הנוכחים בחדר ידעו עליה. הוא לא רוצה בהכרזות פומביות. כלומר הסכם כפוי. "אם אין בהירות ביחס לעק-רונות, יהיו לנו קשיים למנוע התלקחות. ללא הסכם על עקרונות כלליים, אין אני רואה איך נוכל לפעול. אני מתנגד באופן מוחלט לחידוש הלחימה, אך ללא עקרו-נות מוסכמים אין אנו יכולים לעשות זאת" — דברי ברוז'נייב.

יצא המרצע מהשק. מדוע עשה ברוז'נייב מעשה חסר תקדים זה בשעת לילה מאוחרת לאחר שהעיר משנתו את מארחו

שר הביטחון, משה דיין

הרמטכ"ל, רא"ל דוד אלעזר. הערכה מוטעית במאי 1973

מאי לאוקטובר עמדו לרשות אמ"ן ארבעה חודשים ומידע חשוב לתקן טעותו.

אם התיבה מודיעין עומדת כנגד "ידוע" ובין כנגד "הבנה", הרי שאמ"ן ידע הכל אשר צריך ואפשר לדעת אך ספק אם הבין מספיק. בין ינואר לאוקטובר 1973 נקלע אמ"ן לדהיפאסאז' מלא ביחס למציאות, והתמונה שראה והציג לא תאמה כלל למתרחש; לא במישור הערבי ולא בין הערבים לבין ברית המועצות ולא בין זו לבין האמריקנים, למרות שהמידע אפשר לראות תמונה נכונה.

בשנת 1973 מלכד אמ"ן את מחשבתו כמעט ללא סיכוי להיחלץ ממנה. אילו גם הוא העריך במאי כפי שסברו הרמטכ"ל ושר הביטחון, וכפי שצריך היה להעריך על פי המידע, שאמנם מלחמה בפנינו לאלתר, והיה "טועה" בהערכתו כאשר באו יוני וספטמבר והמלחמה לא התרחשה, היה סיכוי שיחפש אחר הסיבות לטעותו. ואז אין כמעט ספק, שהיה מוצא את הסיבה — כי המידע שעמד לרשותו בחודשים מאי-אוגוסט הבהיר היטב את הסיבות לאי התרחשות המלחמה ודחייתה. אך יש כאן קושי אנושי: כאשר אתה מעריך שבמאי לא תהיה מלחמה, כי אין לאויב יכולת ועל כן אין כוונות, אין אתה מחפש מדוע לא התרחש דבר, אשר הערכת, כי לא יכול להתרחש.

את ההכנות של המצרים והסורים באפריל שהיו אינטנסיביות מאוד ובהי-רות מאוד הסביר אמ"ן כ"הצגה"; כלומר, יצירת "אווירה" של מלחמה על מנת להבהיל את מתכנסי הפסגה. והנה חלפה הפסגה וחלף הקיץ ומלחמה אין. והנה

הערבית. יתכן ששאבו נחמה מהאליבי שיצרו בלחצם על ארה"ב להסדר בין-מעצמתי במזה"ת והאמינו, או רצו להא-מין, שאמינותם תינצל כאשר רמזו ואף אמרו כה הרבה פעמים, ש"לא ניתן לעצור את הערבים".

אין להניח, שהם עודדו את הערבים לתקוף באוקטובר. הדבר לא היה נחוץ להם במועד זה — גם בהקשר לרטאנט וגם מתוך חרדה מפני תבוסה בשדה הקרב, שאין לדעת מי ירוויח ממנה ומי יפסיד (כפי שהוכיח הדיוידנד, שבו זכתה ארה"ב על הצלת הארמיה 3). מאידך גיסא, אני מניח, שהם היו ערים לסכנה שאם ימשיכו לבלום את הערבים, עלולים אלה, ובעיקר המצרים להחליף את הסו-סים. מעצמות לא יגידו ללקוחותיהן "לך למלחמה". הן יאמרו "אל תלך" (ולא רק בדיבורים) כאשר אין זה תואם אינטרס שלהן. כאשר אין אומרים "אל תלך" פירוש הדבר "זה עניינך". כנראה, שכפות המאזניים בימי יולי-ספטמבר בין הסיכו-נים של אבדן פירות הדטאנט לבין אבדן הערבים — נטו לטובת האחרונים ומש-הוסרו בלמי אפריל 1973, יצאה בספ-טמבר המלחמה לדרך.

הערכות אמ"ן — אנטומיה של טעויות

עד כה סברנו, שאמ"ן טעה בהערכתו רק בספטמבר-אוקטובר, וצדק במאי כאשר הרמטכ"ל כביכול טעה. הנה מתברר שמוקד הטעות של אמ"ן הוא דווקא במאי, והטעות של אוקטובר רק נגזרת ממנו. החידוש במחקר זה הוא בכך שבין

האינטרס הסובייטי. ועל כן כל ההתקש-טות בנוצות ההונאה בשקר יסודם. ובכלל כל עניין ההונאה עוד מחכה למחקר יסודי, כי ספק רב אם הערבים ייחסו לו בשלב התכנון את אותו אפקט אשר קיבל בפועל. עשו מאמץ הונאתי ראוי להערכה, אך לא נתנו בו אמון וכיטחון ביעילותו וציפיותיהם להפתעה לא היו רבות. כך מתברר מדברי שאולי. ברור, שאנו הפתענו את המצרים ביחס לשיעור ההפתעה ממנו נהנו.

אחרי פסגת יוני 1973

הסובייטים לא ראו בפסגת ואשינגטון הצלחה אם כי נשמר ערוץ ההידברות עם ארה"ב ואף נקבעה פסגת גומלין במוס-קווה למאי 1974. לסובייטים היו הישגים קלים. הם לא הצליחו לגרור את ארה"ב להידברות והסכמות על סין אם כי זכו להרגעות מצד ניקסון באומרו, שאין לארה"ב כוונה להגיע להסכמים צבאיים עמה. גם בתחום הכלכלי כמעט לא הושג דבר. הסנאטור ג'קסון הכשיל ביתיים בסנאט את עניין האנקה המועדפת ביותר. ובכלל שנה אחרי הסכמי מוסקווה היו לא מעט "מחשבות שניות" בדעת הקהל בארה"ב ובקונגרס. על ההסכמים ניתכה ביקורת קולנית על-ידי קבוצת נצים רבת-השפעה מקרב גנרלים, אדמירלים בדימוס וחברי קונגרס, שהייתה להם השפעה ניכרת בחלק מדעת הקהל האמריקנית. אך יותר מכל עמד לסובייטים לרועץ מצבו האישי של הנשיא ניקסון, אשר חופש הפעולה שלו וכושר ההחלטה נפגמו מאד בעטייה של פצת ואטרגייט, שבה החל כבר לשקוע. נחתמו אמנם מספר הסכמים חסרי משמעות (סחר, תחבורה, חקלאות, אוקיאנוגרפיה), אך כלום בנושאים הגדו-לים בתחום הכלכלי-טכנולוגי. גם נחתם הסכם למניעת מלחמה גרעינית, מסמך בעל ערך הצהרתי במהותו.

יש לשער שבשוכם מהפסגה עשו מנהיגי כרה"מ הערכה מחדש של מערכת היחסים הדו-צדדיים והשפעתה על מדינת-יותם במזה"ת ובעיקר בעניין רצון המלח-מה של הערבים. מאחר שלא הייתה הסכמה על המזה"ת עם ארה"ב במסגרת הדטאנט יכלו פורמלית להניח, שאין הם מחויבים למנוע מלחמה באזור בכל מחיר. לערבים הם לא סיפקו כל סחורה מדינית בכיוון הסדר מתוך מגעיהם עם ארה"ב בשתי ועידות הפסגה, ולאחר שעצרו בהם מלהילחם במאי לא היה להם כנראה יותר כוח לעמוד בפני לחציהם. הראיה שאחרי הפסגה עוד סיפקו פריטי חימוש משמער-תיים, אשר הגבירו את האופציה הצבאית

אמ"ן צדק. ולא סתם צדק. קברניטי נמצאו טועים וכל "כחול-לבן" התגלה כבזבז גדול.

אמ"ן כישף עצמו בקסמי חכמת מאי והצליח אף להרדים את החולקים עליו עד כי החליש את כוח עמידתם בעת הגל השני של "סבירות נמוכה" בספטמבר – אוקטובר. (בסה"כ הייתה זו חזרה על תקליט מאי ללא כל חידושים). אין אני יודע בוודאות מה קרה לבעלי ההערכה של כן מלחמה במאי. יתכן שהם ראו ב"כחול-לבן" מעשה שהרתיע בשעתו את הערבים מלתקוף. אם ניהוש זה נכון, נשאלת השאלה מדוע לא חזרו על גרסה נוספת נוסח "כחול-לבן" בספטמבר – ראשית אוקטובר (פרט לחטיבה 7 לרמה"ג). אם לשפוט את התבטאויותיו של שר הבטחון ביולי 1973 (עשר שנות קיפאון), אני יכול להניח, שתסכולי ה"טעות" במאי השפיעו כאן לא מעט.

מהיבט המודיעין ביחס למצרים ו-סוריה, כל שנת 1973 ועד לפרוץ המלחמה היא שנה של טעות מתמשכת אחת. האם הייתה מחויבת המציאות? התשובה לא פשוטה. בציניות אפשר להשיב – כן. כי הרי עובדה שכך קרה. ואין לך בחיים דבר מציאותי יותר מהמציאות... אך יש גם תשובה אחרת. זה קרה בגלל סטיית תקן מסוכנת, שרווחה בעבודת אמ"ן מקדמת דנא וזו רק גברה ב-1972. סטייה זו נוגעת לתפיסת מהות המידע המודיעיני. אמ"ן נקלע לעיוורון צבעים מסוכן כאשר במקום לראות את כל צבעי הקשת ראה רק את הצבעים החביבים עליו. מה שמכונה בטעות הקונצפציה, והוא למעשה דוגמה (קונצפציה מושג לגיטימי – כלי חשיבה מודיעיני שאי-אפשר בלעדיו) יצרה מסגרת, שדרכה עבר רק המידע, אשר תאם את הדוגמה. כל שאר המידע הסותר, גם באפריל – מאי וגם בספטמבר – אוקטובר, יהיו אשר יהיו אמינותו, עצמת עוב-דחיותו והקשרו לאירועים, לא עבר במסגרת. יש והוא לא נותח; ואם נותח, לא הוכן ויש שאפילו נגנז. וזה בבחינת חטא קדמון בתפיסת המהות המודיעינית, שהיא מהות של מידע, לעומת ההערכה, שהיא מהות סינטטית, אשר תפקידה רק להוסיף על המידע ולא לגרוע ממנו. בחודשים מרס-אפריל 1973 ידע אמ"ן על:

(א) הנחישות להילחם.

(ב) תכניות המלחמה, היעדים האסטרטגיים והאופרטיביים (מרביתם ברמה"ג ומזעריים בתעלה).

(ג) ההכנות בשטח. ריכוז הכוחות והלוגיסטיקה.

(ד) יום היע.

כאשר חלף מאי, יכול היה אמ"ן לדעת מדוע לא הייתה מלחמה. כאשר חלפה הפסגה יכול היה אמ"ן לדעת, שהתנגדות הסובייטים למלחמה במאי איננה עוד, או שאין לה יותר אותו תוקף. בין סיום הפסגה בינוי למועד המלחמה היה גל הספקת נשק נוסף למצרים ולסוריה. באו טיילי הסקאד, ציוד גישור, תוספת טק"א ועוד כמה דברים. והחשוב – לא היה מידע על לחץ סובייטי להימנע ממלחמה. ההערכה המודיעינית היא תרגיל מח-שבתי, המחייב כיוול מתמיד. המידע הוא אבזור הכיול העיקרי, והבחינה של ההער-כה לאחור – אבזור נוסף. עליך לבדוק את ההערכות גם אם הן נמצאו נכונות, ועל אחת כמה וכמה כאשר נמצאו מוט-עות. על כן, אילו אי-ישם ביולי – אוגוסט קראו באמ"ן מחדש את כל המידע לאחור היה סיכוי טוב עד לכדי ודאי, שהייתה מתגלה הטעות של הערכת מאי, כי הייתה מתועדת היטב. אילו זה קרה, לא יכולנו להיות מופתעים באוקטובר. מצב המידע אפשר לנו בראשית ספטמבר להיות דרו-כים למלחמה. כאשר באו התזויות הרא-שונות אשר התגלו בסוריה כבר בראשית ספטמבר ובמצרים בסופו (שם עיקר התנועות היו באפריל, ובספטמבר נותר אך מעט להזיז), יכולנו להבין "הנה זה בא". ואזי התרגיל תחריר 41, שהחל ב-30 בספטמבר היה סימן מעיד מובהק למלח-מה, במקום לפעול כגורם של הונאה.

את איש המודיעין עושים הסקרנות, החשדנות והרגישות. אילו נהגנו בסקרנות יכולנו ב-23.9 – 5.10 לדעת הרבה יותר ממה שידענו (ומה שידענו היה די והותר). אילו נהגנו בחשדנות, היה תרגיל ההונאה נופל כבניין קלפים מעצם העלאת החשד, שזו הונאה. אך כאן בעיה פסיכו-אינטלק-טואלית. אתה לא יכול לחשוך באויב טיפש שיונה (מלשון הונאה) אותך ה"חכם". כי מעצם יחסי מְרָמָה – מרומה נובע שהמרמה חכם יותר – מצב שכלי בלתי מתקבל על הדעת בנורמות יומרת השכל של 1973. אילו ניהן אמ"ן ברגי-שות, היה יכול לרדת קל יותר לנבכי נפשם של הערבים, והמצרים במיוחד, ולהבין שהם הגיעו לקצה היכולת לשאת את מצב הקיפאון.

אפילו

בהנחה שהממצאים אשר התגלו רק השנה נכונים, ואין שוב טעות בידינו, נשאלת השאלה האם יאה לנו, שנדע זאת רק ב-1985, י"ב שנים לאחר המלחמה? הרי יכולנו לגלות זאת כבר ב-1974 אילו החלטנו לחקור (מלשון מחקר ולא

חקירה...) אז את אשר אירע בביתנו שנה קודם. לא חקרנו, כי לא רצינו לדעת – דבר שהדעת לא סובלתו.

לא צריך לטעות, אך אי-אפשר שלא לטעות, על כן מותר לטעות וכולנו טעינו ונמשיך לטעות. מה שאסור, בתכלית האיסור, הוא להנציח את הטעות ולבנות לה אנדרטאות של שכחה והשכחה. נאמר על חכמים, שהם לומדים מטעויות הזולת. אך מי שלא עושה זאת ואף ממאן ללמוד מטעויות עצמו אינו יכול להימנות על צאצאי שלמה בן דוד...

סיכום

לממצאים הנוגעים לטעות מאי יש לעניות דעתי שורה של לקחים אופרטיביים למו-דיעין, שעליהם לא ניתן לעמוד בפומבי. ברצוני להתמקד בלקח חשוב אחד: מידת בקיאותנו והבנתנו את התמונה המדינית והצבאית הגלובאלית תשפיע באופן ישיר על הבנת התמונה האזורית – המזרח תיכונית.

בעבר, וכך גם בעתיד, אין לנו עסק רק עם שכנינו הערבים. ל"מסלקה הבין-לאומית", להתחשבות של המעצמות בינן לבין עצמן, ובינן לבין שכנינו קשר הדוק להתרחשויות באזורנו, גדולות כקט-נות. גם כאשר גודל סד"כ זה"ל לא נגזר, לא צריך ולא יכול להיגזר מעצמתן הצב-אית של המעצמות – יכולתו של המודי-עין לדעת ולהבין את המעצמות צריכה בהחלט להיות ברמה "מעצמתית".

